

Klar til barn

Forberedende forældrekurser

Afsluttende evalueringsrapport

Indhold

1.	Indledning	1
1.2	Klar til barn-kurserne – kort	3
2.	Hovedkonklusioner	4
3.	Metode	9
4.	Indsatsen i kommunerne	12
4.1	Forventede og faktiske antal kurser	12
5.	Rekruttering af deltagere	19
5.1	Organisatoriske led i rekrutteringen	24
6.	Kursusindhold – procesintegritet	29
7.	Resultater og påvirkning	33
A.	Konceptintegritet	36

1. Indledning

Her følger en samlet rapportering af evalueringen den kommunale implementering af projektet Klar til barn – Forberedende forældrekurser – som Servicestyrelsen iværksatte i 2006.

I forbindelse med iværksættelsen af Socialministeriets "Handlingsplan mod børnemishandling" blev det besluttet at udvikle forberedende forældrekurser rettet mod udsatte forældre, som er voldelige, eller hvor der er en risiko for, at de vil reagere voldeligt i forhold til deres barn. Projektet har haft til formål at udvikle et koncept for afholdelse af forebyggende forældrekurser. Konceptet blev indledningsvist afprøvet i fire kommuner og efterfølgende videreudviklet. Alle landets kommuner fik herefter tilbudt uddannelse i anvendelse af konceptet Klar til barn.

Intentionen med Klar til barn var at udvikle en ny tilgang til arbejdet med familier, hvor forældrene er i fare for at reagere voldeligt over for deres børn. Klar til barn blev i udformning og indhold søgt funderet i internationale erfaringer med forældreuddannelses tilbud med videnskabelig evaluering eller genstand for egentlig forskning. Således stiller metoden Klar til barn sig på skuldrene af andre projekter, som i forskningssammenhænge er blevet erklæret metodologisk robuste.

Klar til barn bygger således på en **koncepttankegang**, og interventionen bygger på en teoretisk base med klare modeller for de planlagte forandringer. Dette betyder, at Klar til barn er en samlet 'pakke', som man angiveligt ikke uproblematisk kan 'plukke' fra, idet projektets styrke netop angives at være enkeltdelens indbyrdes sammenhæng og gensidige afhængighed.

For det målrettede arbejde hen imod en reduktion i forældres hårdhændede behandling skønnedes det afgørende, at der blev oparbejdet en vis **konceptintegritet**, herunder at andre tilgange og målsætninger end de valgte ikke fik lov til at 'snige sig ind' i Klar til barn-kurserne. Ved at udpege velkvalificerede undervisere, anvende gennearbejdede kursusmanualer til underviserne og detaljerede eksempler på undervisningsplaner var det intentionen at gøre konceptet så stærkt som muligt.

Afgørende for projektet Klar til barn var angiveligt også, at **målgruppen** defineres så præcist som muligt. Dette gav og giver anledning til en lang række overvejelser, idet det ikke vurderes muligt eller/og fagligt og etisk forsvarligt på forhånd at udpege de forældre, der er i risiko for at reagere

voldeligt i forhold til deres barn. For at undgå en stigmatisering af forældrene, der både er urimelig og uhensigtsmæssig, blev en relativt bred målgrupeformulering valgt, der dog er udformet således, at fokus for kurserne ikke blev tabt. Allerede tidligt blev det desuden besluttet, at grupper som f.eks. misbrugere, alvorligt psykisk syge og hjemløse faldt uden for målgruppen.

Det var afgørende for projektet, at kurserne også rettede sig mod kommende **fædre**. Fædrene som en del af målgruppen havde således stor betydning for den konkrete udformning af undervisningsmaterialer og henvisningspjece.

En forudsætning for projektforløbet var **uddannelsen** af kommende kommunale undervisere. På kommunekurserne præsenteredes konceptets baggrund, kundskabsoversigt, kernebegreber og det voksenpædagogiske grundlag. Derudover blev der arbejdet konkret med materialet, herunder forældrekursernes undervisningsgange, de pædagogiske virkemidler m.m., samt med, hvordan de enkelte undervisere kunne arbejde med konceptet i den enkelte kommune.

Forud for den afgørende iværksættelse i kommunerne: Nu skulle målgruppen rekrutteres til kurserne og gennemføre dem! og forud for denne evaluering kunne projektgruppen bag konceptet konkludere følgende: De uddannede kommunale undervisere var generelt tilfredse med både kurserne og med undervisningsmaterialerne, og overordnet set havde de fået det udbytte af kurset, som var intentionen. Man måtte derfor formode, at de var godt rustede til at undervise i Klar til barn – et nyskabende tilbud, der på en sober og ikke-stigmatiserende måde får fokuseret på de målsætninger, der var udgangspunktet for projektet.

Klar til barn i tal – forud for den kommunale iværksættelse

- Fire modelkommuner med 16 undervisere med afprøvning og udvikling som formål
- 18 projektundervisere uddannet til at forestå uddannelsen af de kommunale undervisere
- Tre regionale konferencer afholdt med ca. 300 deltagere i alt
- 600 kommunale undervisere uddannet på 32 hold fordelt over hele landet
- 147 kommuner/118 ved evalueringens begyndelse (2006-kommuner) deltaget i uddannelsen af kommunale undervisere
- 1.000 mapper trykt til de kommunale undervisere
- 3.000 mapper trykt med undervisningsmateriale til forældre, der deltager i Klar til barn
- 15.000 henvisningspjecer er trykt.

1.2 Klar til barn-kurserne – kort

Grundelementer i konceptet er, at deltagerne skal begynde på kurserne inden fødslen og desuden efter en nærmere planlagt strategi følge en kursusrække efter fødslen. Konceptet kræver således en relativt præcis rekrutteringstiming i relation til fødselstidspunktet. Herefter følger en kursusrække, som gennemgår centrale forhold som barnets fysiske og mentale udviklingstrin, børneopdragelse, kontakt med barnet, forståelse af barnets signaler og kommunikation. Desuden fokuseres på forældrenes egen håndtering i pressede situationer, hvor barnet er vanskeligt. Endelig ønsker kurserne at stimulere til partneres indbyrdes forståelse, ligesom brug af øvrigt netværk inddrages.

Denne evaluering har fulgt den periode, som fulgte efter konceptudviklingen og uddannelsen af underviserne. Således fik kommunerne tilbud om at modtage tilskud til iværksættelse af kursusforløb. Der blev givet tilskud til 41 ansøgere i 2006 og til 17 ansøgere i 2007, ligesom nogle kommuner valgte at klare sig uden. Kurserne skulle således afvikles i overensstemmelse med det beskrevne koncept og materiale – udviklet til formålet – som de kommunale undervisere på kurserne var blevet introduceret til og vejledt i at følge. Desuden fulgte som nævnt rekrutteringsmateriale og udførligt undervisningsmateriale med.

For mere information om projektets formål, materiale m.v. se www.klar-til-barn.dk eller www.servicestyrelsen.dk. Denne afrapportering vil afdække status og erfaringer med indsats, kontekst, proces og resultat.

2. Hovedkonklusioner

Som det fremgår af metodeafsnittet, blev evalueringen tilrettelagt i programteoretisk optik og havde som sådan til hensigt at følge konceptet, integriteten og resultaterne i denne belysning: Indsats, kontekst, proces og resultat. Projektiværksættelsen i kommunerne viste sig at forløbe anderledes end de forestillinger, projektholderne havde gjort sig, hvorfor evalueringsgrundlaget således også ændrede sig. Fra en programteoretisk planlægning og metode blev evalueringen løbende justeret til i højere grad at identificere omfang, grad og karakter af kursusiværksættelse overhovedet. Det bærer rapporteringen naturligvis præg af. Det betyder imidlertid ikke, at der ikke er noget at konkludere, men det betyder, at evalueringen ikke på samme måde som planlagt kan sige noget evidensbaseret sikkert om konceptets robusthed.

Timing ikke optimal

Projektiværksættelsen gennemlevede en meget besværlig opstartsfasen. For det første var **timing** ikke optimalt tilrettelagt, idet den faldt sammen med kommunesammenlægningerne. Ifølge projektplanen skulle deltagere rekrutteres, og de første kommunale kursusforløb påbegyndes i de "gamle" kommuner i efteråret 2006 og afsluttes i de nye storkommuner i løbet af 2007. Det gik simpelthen galt. Hver anden af de på det tidspunkt 118 adspurgte projektinvolverede kommuner havde således ingen aktuel kursusplanlægning i efteråret 2006. Hovedparten af disse angav kommunalreformen som årsag. Evalueringen kunne i efteråret 2006 identificere små 20 kommuner, som angiveligt gjorde sig nogle anstrengelser for at komme i gang.

Besværligheder med rekruttering

For det andet fik de projektledere, som trods kommunalreformen satte i gang i efteråret 2006, store **besværligheder med rekruttering af den specifikke målgruppe**. Kun få vurderede, at rekrutteringen lykkedes tilfredsstillende, og mange gav i begyndelsen op af samme grund. Følgende grundlæggende rekrutteringsbarrierer kunne identificeres:

Identifikation af målgruppen: Stort set alle de kommuner, som forsøgte iværksættelse i efteråret og vinteren 2006, havde valgt en pragmatisk tilgang til målgruppeproblematikken. Dvs. at alle gravide + fædre i udgangspunktet var velkomne til at deltage, men at man især gjorde sig anstrengelser for at rekruttere målgruppen, hvis man mente at være i stand til at identificere den.

De faglige og etiske diskussioner om på forhånd at udpege de forældre, der er i risiko for at reagere voldeligt i forhold til deres barn, viste sig også at være en barriere i iværksættelsen. For det første var det svært at kommunikere kursets indhold, uanset om man henvendte sig specifikt til målgruppen eller til personer, som i bredere forstand havde interesse i og brug for deltagelse. Kun få ville godtage at blive sat på et kursus for potentielt voldelige forældre. Uanset om de var det eller ikke.

I det omfang målgruppen overhovedet kunne identificeres som risikogrupper og herefter rekrutteres, var der ofte **for få faktiske graviditeter, som terminsmæssigt passede til konceptet** og den planlagte kursusstart. Dette problem var naturligvis mest udpræget i mindre kommuner, men også større kommuner har skullet håndtere problemet ved at tillade større spredning i termin, end konceptet oprindeligt havde lagt op til.

Iværksættelse ved begyndelsen til kommunesammenlægningen og de beskrevne rekrutteringsvanskeligheder er de to hovedforklaringer på, at den faktiske implementering, dvs. antallet af påbegyndte og gennemførte kurser, i den første lange projektperiode var meget lavt, spredt og diffust. Det skete desværre også, at der, hvor evalueringen kunne konstatere påbegyndte kurser, måtte de efter kort tid lukkes igen på grund af deltagerfravald.

Positiv opadgående tendens

	Planer om eller i gang med iværksættelse	Faktisk identificeret iværksættelse	Antal påbegyndt kursusforløb	Forældre påbegyndt	Forældre gennemført
	Kommuner (%)	Kommuner (antal)	Kursusforløb	I alt	I alt
Efterår, vinter 2006	51%	9	9		
Sommer 2007	41%	18	18		
Marts 2008	66%	19	105	835	636

Tabel 2.1
Iværksættelse i kommunerne

Dog kan **en positiv opadgående tendens** spores. Således var det i sommeren 2007 kun 41% af de adspurgte kommuner (som havde haft undervisere på kursus), der var i gang med eller planlagde kurser. I marts 2008 var dette tal steget til 66%.

Målt i antal kurser og antal deltagere tegnes en klart opadgående kurve. I absolutte tal (på baggrund af svar fra ca. halvdelen af de kommuner, som har haft undervisere på kursus) var antallet af igangsatte Klar til barn-kurser ni i efteråret 2006. Dette tal var steget til 18 i forsommeren 2007 (fordelt på samme antal kommuner) og lå i marts 2008 på hele 105 gennemførte eller igangsatte kursusforløb (fordelt på 19 aktive kommuner). Det gennemsnitlige deltagerantal er otte individer pr. påbegyndt kursusforløb.

Ifølge kommunernes egne indberetninger har i alt 835 forældre påbegyndt kursusforløb i marts 2008, og i alt 636 har gennemført. 18 af de forældre, som gennemførte, var alene på kursus – hovedparten udgjordes altså af forældrepar (309 forældrepar i alt). Variationen i kommunal volumen er stor: Fire forældre på kursus i den kommune med færrest antal påbegyndte og 92 i den kommune med flest antal påbegyndte.

Alle ovenstående opgørelser er gjort på baggrund af svar fra ca. halvdelen af de kommuner, som har haft undervisere på kursus i konceptet. Vi må således formode, at det faktiske antal er højere. Al erfaring viser dog, at i denne type undersøgelser er de, der ikke svarer, også de, der ikke har noget at melde. Vi kan derfor ikke forvente, at "mørketallet" er stort. Måske 10% af det opgjorte.

Meget tyder altså på, at projektet med hensyn til faktisk indsats – efter en svær opstart – nu er kommet godt i gang. 68% (17) af de adspurgte kommuner angiver således også, at de vil fortsætte med at tilbyde kurserne fremover.

Få lykkedes med at etablere hold med målgruppen

Problemstillingerne vedrørende målgruppen er mere komplekse. I mange tilfælde er det – trods ihærdige anstrengelser – ikke lykkedes at rekruttere i henhold til den oprindelige målgruppe. Problemstillingerne for kursusarrangørerne var også ved henvendelser og interview i 2008 velkendte og kan opsummeres som følger:

- Den gruppe af forældre, som er i risiko for at agere hårdhændet over for deres barn, er, om overhovedet muligt, meget vanskeligt identificerbar.
- Rekruttering af målgruppen kræver et tæt og løbende intakt samarbejde mellem kursusarrangører og de potentielt rekrutterende led: Socialforvaltning, læger, jordemødre. En løbende kontakt, som har vist sig vanskelig for mange.
- Hvis de hypotetisk identificeres – f.eks. som nogen, der selv er blevet slået som børn, eller i kraft af andre selektionskriterier – så er det kun få, som har termin nogenlunde samtidigt, og således kan et hold kun meget vanskeligt etableres uden at rekruttere andre også.
- Forældre, såvel risikogruppen som andre, melder fra, hvis de får kendskab til "den skjulte dagsorden": Et kursus for voldelige forældre.
- Søgning til kurserne fra andre interesserede forældre må afvises, hvis konceptet fastholdes. Dermed falder deltagerantallet ofte til et kritisk lavt niveau.
- En fastholdelse af konceptet vanskeliggør massekommunikation af kurstillbuddet.
- Der er etiske og moralske problemer forbundet med denne forudindtagethed, når den ikke kommunikeres direkte til potentielle deltagere.

Nogle kommuner valgte fra starten at "bryde ud" og rekruttere bredt, samtidig med at de fastholdt særligt fokus på samtidigt, om muligt, at rekruttere risikogruppen. Nogle kommuner gjorde en række første anstrengelser og skiftede herefter til mere åben rekruttering. Kun ganske **få – men dog – lykkedes med at etablere hold med målgruppen**. Målgruppen her blev f.eks. defineret som en risikogruppe, fordi forældrene selv var blevet slået som børn.

Selv om et lille antal kommuner således lykkedes med at etablere hold, angiveligt bestående af risikogruppen, blev rekrutteringsindsatsen i langt hovedparten af kommunerne rettet mod en bredere gruppe, end konceptet indledningsvist foreskrev – enten helt fra begyndelsen eller efter forgæves forsøg på at etablere hold med målgruppen.

Konceptet blev fulgt

Selv om det er vanskeligt præcist at dokumentere, i hvilken udstrækning de enkelte undervisere har fulgt **konceptet**, er der stærke indikatorer på, at underviserne rent faktisk har fulgt programkonceptet tæt. Dels svarer 76% af de adspurgte kursusansvarlige, at undervisningskonceptet og materialet i høj grad eller nogen grad har været tilfredsstillende. Samtidig svarer de også i 76% af tilfældene, at de har fulgt konceptet i høj grad eller i nogen grad. Tallene er løbende bekræftet og uddybet via kvalitative interview med undervisere og deltagere. Alt i alt er der stor tilfredshed med undervisningsmaterialet. Dér, hvor kursusholderne lejlighedsvist har afvejet fra materialet, har det i hovedreglen været af praktiske årsager, som f.eks. manglende tid, supplement, særlige ønsker fra deltagere eller lignende. I overensstemmelse med konceptet har hovedreglen også været, at deltagere har påbegyndt kursus før fødslen.

Stor tilfredshed med kursusmateriale

Forventninger til outcome

Forventningerne **til outcome** – forstået som det afledte forhåbentlige fald i antal voldstilfælde mod børn blandt deltagerne – er pæne. Konklusionen baseres på følgende:

- Konceptet Klar til barn bygger videre på metoder, hvorom der er forskningsmæssigt belæg for positivt outcome¹
- Kursusindholdet er i vid udstrækning gennemført i overensstemmelse med konceptet, herunder angiveligt af kursusholdere, som ikke kun loyalt, men også med tilfredshed, har fulgt retningslinjer og kursusmateriale
- Deltagernes selvrapporterede udbytte – herunder vurderinger af partners udbytte – er højt, herunder også på spørgsmål vedrørende voldsforebyggende indikatorer
- Kvalitative interview med såvel deltagere som kursusansvarlige påviser et kursusindhold med betydningsfulde refleksioner som konsekvens.

¹ Klar til barn: Kundskabsoversigt, Servicestyrelsen 2005.

Forbehold for ovenstående konklusion er dog målgruppeproblematikken: Hvor stor en andel af de faktisk rekrutterede deltagere ville hypotetisk set have reageret hårdhændet – og i hvilken grad – over for deres børn, hvis de ikke havde været på Klar til barn-kurser? I den sammenhæng skal det dog understreges, at selv om deltagerkredsen oftest blev bredt rekrutteret, så var den oprindeligt tænkte målgruppe angiveligt også repræsenteret – i hvert fald i det omfang kursusledelsen kunne gøre sig begrundede antagelser herom.

Kurserne bør fortsætte, og udbredelsen stimuleres

Dertil kommer, at tilbagemeldingerne fra såvel deltagere som kursusledelse samtidig er så entydigt positive og materialet angiveligt velegnet til en bred målgruppe, at man må konkludere, at den udbredelse, som synes at være i gang, bør stimuleres.

Anbefalingerne må derfor være

Mainstreaming og relancering af koncept, hjemmeside og materiale

- At kurserne med fordel skal videreføres til en bred deltagerkreds – naturligvis stadig med målgruppen særligt for øje – og at en mærkbar voldsforebyggende effekt på længere sigt derved må antages.
- At projektets hjemmeside og materiale redigeres, således at det mainstreames til en bred deltagerkreds uden at udpege og antage særlige risikogrupper. Mainstreamingen bør kun medføre mindre justeringer i indholdet, som der generelt er stor tilfredshed med.
- I den sammenhæng foreslås en relancering af materialet i landets kommuner.
- At der oprettes en central rådgivning – efterspurgt af kursusholdere – i forbindelse med relanceringen.
- At kommunerne, i det omfang det skønnes strategisk passende og praktisk gennemførligt, kan gennemføre særlige kursusforløb for en specifikt identificeret målgruppe, som skønnes at kunne matche hinanden, og for hvem et særligt forløb skønnes hensigtsmæssigt.

3. Metode

Som konsekvens af Klar til barn-projektets konceptuelle tilgang, fordringer om konceptintegritet og ditto ambitioner om en kommunal iværksættelse i overensstemmelse hermed blev projektets evaluering tilrettelagt i en programteoretisk ramme, som skulle kunne følge disse ambitioner:

- **Indsats:** I hvilken grad og udstrækning fandt en indsats overhovedet sted?
- **Kontekst:** Hvorledes forløb projektet i relation til målgruppens forventninger og projektets performance i relation hertil?
- **Proces:** Hvordan forløb kurserne, og i hvilken grad fulgte de det på forhånd tilrettede koncept?
- **Resultat:** I hvilken grad har aktiviteterne medført resultater, der forfølger projektets overordnede formål, og hvilket outcome kan forventes som konsekvens heraf?

Evalueringsrammen er skitseret i bilag A. For hver af de fire delelementer, som tilsammen repræsenterer et helt koncept, kan integriteten bestemmes som lav eller høj afhængigt af en samlet vurdering af projektfremdrift og indhold. Det giver i en systematisk optik, som det fremgår af skemaet i bilag A, 16 forskellige udfald af en konceptafprøvning.

Desuden var ambitionerne til projektets udbredelse i kommunerne – såvel med hensyn til hastighed som omfang – også store. 600 kursusledere fra 147 kommuner stod jo klar og ventede på at komme i gang i efteråret 2006. Evalueringen blev således også tilrettelagt i overensstemmelse med disse ambitiøse forestillinger.

Til dette formål skulle 80 kommuner kontaktes og 40 udvalgte kursusforløb i et repræsentativt udsnit af kommunerne følges fra kursusbegyndelserne i efteråret 2006 frem til afslutningerne i efteråret 2007. Via systematiske spørgeskemaer skulle rekrutterede deltageres profiler, baggrund og forventninger beskrives ved kursusstart, og tilfredshed, holdningsændringer, udbytte m.v. beskrives og testes ved kursusafslutning. Desuden blev otte kommu-

ner udvalgt, hvor processen og erfaringerne skulle følges tættere. På denne baggrund ville evalueringen kunne afdække systematiske beskrivelser af konceptet og dets resultater.

Som det fremgår af rapporten, kom iværksættelsen i kommunerne slet ikke fra start, således som forventningerne foreskrev. Kun få kommuner kom i gang og tilmed med få kursusdeltagere. Herunder måtte flertallet af de udvalgte fokuskommuner også aflyse eller udsætte kursusstart flere gange. Det fik naturligvis fundamental betydning for det systematiske evalueringskoncept, som var bestilt og iværksat. En omstilling til en mere fleksibel evaluering måtte foretages.

Metoden og evalueringsaktiviteterne har således i løbet af projektet – inden for samme ramme – ændret sig til også at være en løbende monitorering af iværksættelsesgraden og årsagerne til succes/fravær heraf. I det omfang evalueringen løbende har kunnet identificere kursusstart, er spørgeskemaer tilsendt og kvalitative interview iværksat. Under begrundede forventninger om, at flere kommuner ville komme i gang, blev evalueringsperioden således også forlænget. Det skulle vise sig at være fornuftigt at følge iværksættelsesgraden i længere tid end først antaget af projektholderne.

Basis for evalueringen i overblik

- Konceptbeskrivelser, undervisningsmateriale, rekrutteringsmateriale, modelkommuneevaluering m.v.
- **Repræsentative telefoninterview med projektledere/undervisere** blandt 118 kommuner (før reformen) – efterår 2006. De systematiske kontaktforsøg resulterede i svar vedrørende status for iværksættelse fra 80 kommuner (68%).
- **Kvalitative interview med projektledere/undervisere** i otte fokuskommuner. Januar, februar 2007. Interview afdækkede fortrinsvis barrierer for iværksættelse og rekruttering. Delrapport 1: "De første erfaringer".
- **Løbende kontakt og opsporinger af kursusledelser i fokuskommuner.**
- **Repræsentative opfølgende telefoninterview med projektledere/undervisere** blandt 80 nye kommuner (de kommuner, som i den nye struktur måtte forventes at have undervisere med fra de gamle kommuner). April 2007. De systematiske kontaktforsøg og identifikation af projektledelserne i de nye kommunestrukturer resulterede i svar fra 49 kommuner (54%). Delrapport 2: "Statusrapport sommer 2007".
- **Kvalitative gruppeinterview i fire kommuner** med henholdsvis forældre og undervisere. I alt 11 gruppeinterview (fem med undervisere og seks med deltagere).

- **Spørgeskemaer til deltagere i udvalgte kommuner** – i alt 96 spørgeskemaer blev besvaret, før kurserne blev påbegyndt, og 48 blev besvaret ved kursusafslutning. Jf. ovenstående beskrivelser af evalueringsproblematikker, var der forventninger om væsentligt flere besvarelser, såvel før som efter. Det lave antal skyldes således startvanskeligheder, aflysninger og lavt deltagerantal i begyndelsen blandt de udvalgte kommuner. Evalueringen har løbende forsøgt at følge op med spørgeskemaer, hvor iværksættelse har kunnet konstateres. Antallet af besvarelser er således desværre ikke tilstrækkeligt til at kunne sige noget om variation mellem kommuner og kursusforløb, men tilstrækkelige til at kunne sige noget rimeligt solidt om det generelle koncept. Tabelrapport i bilag.
- **Spørgeskemaer til kommunerne/kursusansvarlige** – viser den samlede indsats i kommunerne, koncepttilfredshed, planer for fremtidige kursusforløb m.m. (35 af 80 oprindeligt tilmeldte (nye) kommuner besvarede efter to rykkere). Tabelrapport i bilag.

4. Indsatsen i kommunerne

Evalueringen indledtes i efteråret 2006, bl.a. med en systematisk statusopgørelse blandt alle involverede kommuner. Dvs. at der blev foretaget henvendelse til alle de kommuner, som havde haft deltagere på de centrale kurser i konceptet "Klar til barn". Som det også fremgår af metodeafsnittet, opnåedes svar fra 80 af de deltagende 118 (ved evalueringsstart) kommuner, altså 68%. Som tabellen nedenfor viser, så var absolut flertallet af underviserne blevet færdige med kurserne i foråret 2006. Det fremgik desuden, at der var en meget høj gennemførelsesfrekvens.

Alt i alt et godt udgangspunkt for at få bredt Klar til barn-konceptet ud i kommunerne og jo også en indikator for tilfredshed med kurserne.

	Andel
(Senest) september 2006	79% (63)
Oktober 2006	5% (4)
November 2006	1% (1)
Andet / ved ikke	15% (12)
Total	100% ((79))

Tabel 4.1
Hvornår blev/bliver underviserne færdige med at gå på kurserne?

4.1 Forventede og faktiske antal kurser

Selv om underviserne angiveligt stod klar i startboksene, skulle det vise sig, at iværksættelsen lod vente på sig mange steder. Kommunerne blev således – også i efteråret 2006 – spurgt, hvor mange kurser de forventede at afholde inden for det kommende år.

Som det fremgår af tabellen nedenfor, var den overordnede tendens klar:

- Halvdelen af kommunerne forventede ikke at afholde kurser inden for det kommende år. Tillige var det knap to ud af ti kommuner, der ikke kunne svare på, om og hvornår kurserne skulle i gang.
- 25 (ca. 31%) af de deltagende kommuner forventede på dette tidspunkt at afholde forældrekurser inden for det kommende år. Heraf forventede halvdelen alene at afholde et kursus, mens enkelte kommuner som f.eks. Brøndby var meget ambitiøse og forventede at afholde hele ti kurser.

Ved første kontakt i september og oktober 2006 var kun Grindsted Kommune i gang med at afholde forældrekurser. Grindsted er modelkommune for projektet, hvorfor den adskiller sig fra de andre kommuner i undersøgelsen.

	Andel
0	49% (39)
1	15% (12)
2	7,5% (6)
3	1% (1)
4	2,5% (2)
5	1% (1)
6	2,5% (2)
10	1% (1)
Ved ikke	20% (16)
Total	99,5% ((79,005))

Tabel 4.2
Hvor mange forældrekurser forventer kommunen at afholde inden for det kommende år?

De kursusansvarlige i kommunerne, som ikke var kommet i gang med iværksættelsen i efteråret 2006, blev spurgt, hvorfor kurserne endnu ikke var igangsat.

Som det fremgår af tabellen nedenfor, angav halvdelen af kommunerne manglende tid og ressourcer på grund af kommunalreformen som årsag her til.

Øvrige begrundelser var mere spredte. Otte var ikke helt færdige på de centrale kurser, fem angav økonomiske årsager, tre ferie m.v. Blandt de kommuner, som angav andre årsager, var grundene f.eks., at man ikke havde få-

et søgt penge, at man havde haft problemer med at tilpasse Klar til barn-konceptet, eller at man primært har haft undervisere af sted på kurserne som inspiration til at udvikle egne kurser og koncepter. Hovedårsagen var kommunalreformens ankomst. Vigtigt er det at bemærke, at ingen begrundelser var modstand eller manglende motivation for selve konceptet. Stort set alle angav, at de gerne ville i gang, men kom det altså ikke.

	Andel
Vi har ikke ressourcer/tid til at opstarte dem endnu pga. kommunalreformen	37
Undviserne er endnu ikke færdige på kurserne	8
Økonomi, budget og normering	5
Ferie og sygdom	3
De er planlagt til at begynde senere i 2006	7
Andet/ved ikke	18
Total	78

Tabel 4.3
Hvorfor ikke i gang?

* Det har været muligt at give flere svar

Tabellen nedenfor viser de kommuner, som forventede at igangsætte kurser inden udgangen af 2006. De 23 kommuner, som forventede at igangsætte kurser i 2006, fik selvsagt evalueringens særlige opmærksomhed, fordi disse kunne følges inden for den fastlagte evalueringsramme.

	Andel
Forventet start i 2006	23
Faktisk igangsatte kurser 2006	9**

Tabel 4.4
Forventet og faktisk start
på forældrekurser i 2006

* En er modelkommune

** En satte hold i gang, men sluttede det igen efter første kursusgang, da deltagerne faldt fra

Kommunerne blev herefter løbende kontaktet via e-mail og telefon for at holde øje med status for igangsættelse. Men efterhånden som tiden gik, måtte flere og flere opgive ambitionerne. Det lykkedes således kun for ni kommuner at få igangsat kurser i 2006, herunder Grindsted, som var modelkommune for konceptudviklingen.

**Rekrutterings-
problemerne dukker
nu også op**

Capacent tog nu kontakt til dem, der ikke fik sat kursus i gang alligevel i 2006, og spurgte, hvorfor de rent faktisk ikke kom i gang. Her viste et nyt dominerende problem sig. De kommuner, som faktisk forsøgte sig trods den ankommende kommunalreform, fik problemer med at rekruttere et tilstrækkeligt antal deltagere til kurserne. Rekrutteringsproblemerne vil blive behandlet særskilt andet sted i rapporten, men her dukker de altså for første gang op som et alvorligt problem.

Tabel 4.5
Hvorfor ikke i gang i 2006
alligevel?

Kommentar	Kommuner
Rekrutteringsproblemer, regner med at starte i 2007	8
Kommunesammenlægningen, regner med at starte i 2007	3
Svarede ikke/praktiske problemer	3

Optimismen med hensyn til kursusudbredelsen var altså til at overse ved indgangen til 2007. For det første havde kommunalreformen vist sig at være en meget alvorlig barriere for igangsættelse, og for det andet dukkede nu et nyt alvorligt problem op blandt de kommuner, som rent faktisk forsøgte sig: Der kunne ikke rekrutteres deltagere nok.

I løbet af foråret 2007 kontaktede evalueringen løbende de tilmeldte kommuner for at opdatere status. Desuden gennemførtes en række mere dybtgående interview med kursusledelserne. Interviewene havde til formål at afdekke årsagerne til opstartsbesværlighederne. Hovedforklaringerne var også her, at kommunalreformen og rekrutteringsproblemerne var væsentligste årsager. Rekrutteringsproblemerne behandles i næste kapitel, og med hensyn til kommunalreformen kan følgende hovedpunkter nævnes:

- Udskudt som konsekvens af generelle administrative beslutninger.
- Udskudt som følge af kursusledelsens egne strategiske beslutninger om hensigtsmæssighed i relation til ny struktur og større potentiel målgruppe i en sammenlagt større kommune m.v.
- Forsinket som følge af uklarhed om kursusledelsens/undervisernes ansættelsesforhold i ny kommunestruktur
- Forsinket som følge af uklarhed om ansvarsplacering i den kommende struktur
- Forsinket som konsekvens af almindelig organisatorisk "rod og belastning" i forbindelse med overgang til ny struktur.

Forklaringer, som i den velkendte kontekst omkring kommunesammenlægningerne giver udmærket mening.

Ærgerlig forsinkelse,
når konceptet er så
lovende

Vigtigste resultat af de mere dybtgående interview med de kommunale kursusledere var dog nok, at alle gav udtryk for, at de var ærgerlige over udsættelsen, fordi de gerne ville i gang og fandt konceptet, kursusmaterialet og hele projektet sympatisk og lovende. Der var således ingen grund til at tro, at den skuffende start og udbredelse skyldtes modvilje, eller at forklaringerne var dårlige undskyldninger i kommunerne for bevidst nedprioritering i den henseende. Hvis det forekom, så hørte det til absolutte undtagelser i det samlede billede.

Som det fremgår af oversigtstabellen 4.6, havde 51% af de involverede kommuner altså planer om eller var i gang med at iværksættelse kurser i efterår/vinter 2006. Imidlertid kunne det desværre konstateres, at kun ni kurser reelt kom i gang. I den følgende halvårige periode søgte evalueringen systematisk efter igangværende kursusforløb, men måtte konstatere, at trods planer og forsøg så blev den faktiske kursusiværksættelse, dvs. antallet af påbegyndte kurser, meget lav i kommunerne. Deltagerantallet pr. kursus var tilmed ofte så lavt (to til tre par), at aflysninger var nærliggende. Hovedårsagerne til den svære begyndelse var problemstillinger knyttet til kommunesammenlægninger, og der, hvor man forsøgte, rekrutteringsproblemer, som beskrives nærmere i følgende afsnit.

Her skal det konstateres, at i sommeren 2007 var 41% af kommunerne (som havde haft undervisere på kursus) i gang med eller planlagde kurser, mens dette tal i marts 2008 var steget til 66%. Det begyndte altså – for så vidt angår intentionerne om at komme i gang – at lysne i løbet af 2007.

Klart opadgående
indsatskurve

Målt i antal kurser og gennemsnitligt antal deltagere tegnes da også en **klart opadgående indsatskurve**. I absolutte tal var antallet af igangsatte kurser ni i efteråret 2006. Dette tal var steget til 18 i forsommeren 2007 (fordelt på samme antal kommuner, men nu store kommuner) og lå i marts 2008 på hele 105 gennemførte eller igangsatte kursusforløb (fordelt på 19 aktive kommuner).

	Planer om eller i gang med iværksættelse	Faktisk identificeret iværksættelse	Antal påbegyndt kursusforløb	Forældre påbegyndt	Forældre gennemført	Kommuner, som fortsat vil tilbyde kurserne
	Kommuner (%)	Kommuner (antal)	Kursusforløb	I alt	I alt	
Efterår, vinter 2006	51%	9	9			
Sommer 2007	41%	18	18			
Forår, sommer 2008	66%	19	105	835	636	17

Tabel 4.6
Iværksættelse i
kommunerne

Som det fremgår, var der ikke alene tale om en opadgående iværksættelsesaktivitet, men også tale om en udpræget ambition om at fortsætte. Det ønskede således 17 ud af de 19 kommuner, som var kommet i gang. Altså en kraftig indikation af, at der, hvor det lykkedes at få erfaringer, der fik man gode erfaringer med udbyttet.

Tabel 4.7
Planer om iværksættelse
og fremtid

	Planer om eller i gang med iværksættelse	Har ikke forsøgt at i gang-sætte kurser	Har forsøgt at i gang-sætte kurser, men måtte give op	Vil tilbyde kurser fremover	Svarer ikke, om de vil tilbyde kurser	Vil ikke tilbyde kurserne fremover
	Kommuner (%)	Kommuner (%)	Kommuner (%)	Kommuner (%)	Kommuner (%)	Kommuner (%)
Forår 2008	66%	26%	9%	59%	24%	8%

9% af kommunerne havde, da de blev spurgt i foråret 2008, forsøgt at komme i gang uden held. De resterende 26% havde ikke forsøgt. Årsagerne var i hovedtræk manglende ledelsesmæssig prioritering og ressourcer.

Tabel 4.8
Antal forældrepar og
spredning

	Personer: Begyndt	Personer: Gennemført	Par: Gennemført	Single: Gennemført	Gennemsnitligt deltagerantal pr. begyndt kursusforløb	Spredning i deltagerantal pr. kommune
	(i alt)	(i alt)	(i alt)	(i alt)		
Marts 2008	835	636	309	18	8	4 – 92

Ifølge kommunernes indberetninger har i alt 835 forældre i marts 2008 påbegyndt kursusforløb, og i alt 636 har gennemført. 18 af de forældre, som gennemførte, var alene på kursus, så langt hovedparten udgjordes af forældrepar (309 forældrepar i alt). Spredningen er stor med fire forældre i kommunen med færrest antal påbegyndte kursusdeltagere og 92 i den kommune med flest antal påbegyndte kursusdeltagere. Det gennemsnitlige deltagerantal er otte pr. påbegyndt kursusforløb. Andelen af personer, som gennemfører (seks ud otte), må vel betegnes som relativt højt.

Alle ovenstående opgørelser er gjort på baggrund af svar fra ca. halvdelen af de kommuner, som har haft undervisere på kursus i konceptet Klar til barn. Vi må således formode, at det faktiske antal er højere. Al erfaring viser dog, at i denne type undersøgelser er de, der ikke svarer, også de, der ikke har

**Klar opadgående trend
for alle nøgletal**

noget at melde. Vi kan derfor ikke forvente, at "mørketallet" er stort. Måske 10% af det opgjorte.

Som det er fremgået, var så godt som alle meget positivt indstillede over for konceptet, uanset om de kunne komme i gang eller ikke. Kun én af de kommuner, som ikke har afholdt kurser, begrundede det i modstand mod konceptet.

Det fremgår da også tydeligt af alle data, at Klar til barn efter en meget langsommelig og pessimistisk begyndelse for alvor kom i gang i løbet af efteråret 2007 og især i løbet af 2008. Hertil kommer, at der, hvor man kom i gang, ønskede man at fortsætte. Kun 8% svarede direkte, at de ikke ønskede at tilbyde kurserne/forsøge at komme i gang i fremtiden.

Med forbehold for rekrutteringsproblemstillingen, som behandles nedenfor, så tegner den fremtidige indsats målt på kursusledelsens indstilling til konceptet, villighed til at drive kurserne, kursusaktivitet, deltagerantal og gennemførelsesandel m.v. generelt meget positivt.

Det skal også gå opad. Ved evalueringens afslutning var der et én til én-forhold mellem antal uddannede undervisere i konceptet og antal deltagere, som havde gennemført kurserne.

5. Rekruttering af deltagere

Som det fremgår af ovenstående afsnit, mødte flertallet af kommunerne en række problemer med rekrutteringen, efterhånden som de forsøgte sig.

Af indledningen fremgår det, at man, såvel under udarbejdelse af undervisningsmateriale som under drøftelser på de centrale kurser, løbende havde diskuteret, hvorvidt det meningsfuldt kunne lade sig gøre prospektivt at udpege personer, som i højere grad end andre er i risiko for at optræde hårdhændet over for deres børn. Statistisk kan risikogruppen udpeges som f.eks. personer, der selv er blevet hårdhændet behandlet som børn. Men på individuelt plan kan det være såvel ganske tvivlsomt muligt som, mente nogle, moralsk krænkende. Ud over disse problemstillinger kunne en særlig udpegning af en sådan specifik målgruppe i sig selv virke kontraproduktiv for rekrutteringen. I dette kapitel ser vi nærmere på erfaringerne med rekrutteringen.

Kommunerne blev i relation til konceptet stillet frit, med hensyn til hvilken rekrutteringsform de ville forsøge sig med. Af tabel 5.1 fremgår det, hvad kommunerne i første omgang valgte.

Efterår 2006	Andel
Det er åbent for alle	39% (31)
Det er i princippet åbent for alle, men der rekrutteres på en måde, så man forsøger at afgrænse målgruppen	6% (5)
Det er kun åbent for en afgrænset målgruppe	14% (11)
Ved ikke (endnu)	41% (33)

Tabel 5.1
Er tilbuddet åbent for alle,
eller har I afgrænset mål-
gruppen?

Det fremgår, at langt hovedparten af dem, der havde lagt en strategi, havde valgt en åben rekrutteringsform. Den åbne rekrutteringsform er den form, hvor alle interesserede kan deltage uanset antagelser om risiko for hårdhæn-

det behandling af børn. Kommunerne havde følgende kommentarer til problemstillingen, da de blev spurgt:

"umuligt at sortere i de mulige voldelige forældre – forebyggende", "Flergangsforældre, som har problemer, bliver specielt opfordret, men åbent for alle – forebyggelse", "Det er sundhedsplejerskens vurdering", "For få til at få fyldt holdene op. Næste gang vil vi nok indsnævre det", "Kalendermæssig afgrænsning – kun fire kurser om året – skal ikke være socialt udsat for at deltage", "Hvis det laves, bliver det efter målgruppen – vil bruge konceptet på anden måde", "Prikker til dem, der har behov", "Tilbuddet er åbent for alle, men med forventninger om at tage kontakt til "ramte" familier", "Forsøger at afgrænse", "Mest for nytilkomne".

Det fremgår, at man i udgangspunktet var sig problemstillingen ganske bevidst. Således er det også den klare tendens, at man så vidt muligt ville forsøge at holde særligt øje med og rekruttere risikogruppen. Af tabel 5.2 fremgår det, at man, som anbefalet, anlagde en relativt bred og flerstrengt strategi, hvor deltagerne enten skulle henvises eller selv henvende sig efter kontakt med læge, sundhedsplejerske, sagsbehandler eller jordemoder. Læge og jordemoder var i udgangspunktet et vigtigt led – især med hensyn til førstegangsfødende, fordi sundhedsplejersken jo ikke har kontakt til dem før fødslen.

	Andel
Deltagerne henvender sig selv, efter de har set opslag	11
Deltagerne henvender sig selv, efter de har hørt det fra egen læge	17
Deltagerne henvender sig selv, efter de har hørt det fra sundhedsplejerske	9
Deltagerne henvender sig selv, efter de har hørt det fra sagsbehandler	3
Deltagerne henvender sig selv, efter de har hørt det fra jordemoder	17
Deltagerne henvises fra egen læge	16
Deltagerne henvises fra sundhedsplejerske	13
Deltagerne henvises fra sagsbehandler	7
Deltagerne henvises fra jordemoder	20

Tabel 5.2
Hvordan sker henvendelse
eller henvisning?

* Mulighed for flere svar

Begge rekrutteringsformer er mulige

Det fremgår af ovenstående kapitel, at rekrutteringen mødte barrierer. I det følgende skal de forskellige problemstillinger beskrives, men først lige en kort statusredegørelse.

Tabel 5.3
Identificerede rekrutteringer?

	Andel
Identificerede kommuner, som igangsatte kurser efter "bred" strategi	16
Identificerede kommuner, som igangsatte kurser efter "afgrænset strategi"	2
Identificerede kommuner med forskellige former	1

Af de 19 kommuner, som, evalueringen kunne konstatere, var kommet i gang, har vi kategoriseret de 16 som kommuner, der har benyttet den brede åbne rekrutteringstilgang. Her har man selvfølgelig også, i den udstrækning det har været muligt, tilstræbt særlig opmærksomhed på at rekruttere risikogruppen, men udgangspunktet og udmelding til rekrutteringskanaler og potentielle deltagere har været, at alle med interesse har været velkomne.

To kommuner er identificeret, som er lykkedes med en afgrænset strategi. Ifølge disse kommuners tilbagemeldinger har det været muligt, fordi man 1) har identificeret dem som risikogruppe, da de selv på forskellig måde har været udsat for vold; 2) har et rekrutteringsgrundlag – defineret socioøkonomisk – som i udgangspunktet må betragtes som større end gennemsnitskommunernes rekrutteringsgrundlag.

En kommune – identificeret – oprettede og gennemførte kurser for etniske minoriteter, uanset om de var i risikogruppe eller ikke.

Det er svært på det gældende evalueringsgrundlag at sige noget entydigt om, hvem der havde det sværest med rekruttering. De, som forsøgte sig åbent og bredt, eller de, som forsøgte den specifikke afgrænsede målgruppe. For det første var det jo flertallet, der forsøgte sig med den brede, og derfor er det heller ikke overraskende, at det er her flertallet af gennemførte kursusrekrutteringer ligger. For det andet må succesraten med hensyn til, om den afgrænsede strategi lykkes, i høj grad afhænge af, hvordan det generelle socioøkonomiske grundlag er.

Ovenstående problemstillinger samles der op på nedenfor. Her skal det blot konstateres, at ved evalueringens afsluttende spørgerunde i 2008 angav 44% af kommunerne, at det i høj grad eller nogen grad var lykkedes at rekruttere den målgruppe, som projektet var rettet til. Til gengæld må man igen bemærke, at faderinvolveringen er høj. 76% mener, at det er lykkedes at involvere fædrene.

Tabel 5.4
Hvordan lykkedes
rekrutteringen?

Spørgsformulering	I høj grad/
	I nogen grad
Når du ser samlet på forberedende forældrekurser i kommunen, mener du så, at det overordnet set er lykkedes at rekruttere den målgruppe, som projektet var rettet til?	44% (11)
Når du ser samlet på forberedende forældrekurser i kommunen, mener du så, at det overordnet set er lykkedes at involvere fædre, så de har fået et udbytte?	76% (19)

Dilemmaer i rekrutteringsformen

Problemstillingerne vedrørende rekruttering af målgruppen/risikogruppen og problemstillingerne vedrørende faktisk oprettelse – altså et tilstrækkeligt antal deltagere til at få et kursusforløb i gang – er meget sammenhængende. I det følgende gennemgår og beskriver vi en række dilemmaer, som alle involverede parter på et tidligt eller sent tidspunkt har måttet forholde sig til, og som i forskellig udstrakt grad har fået betydning for rekrutteringen af deltagere og den måde, kurserne har kunnet – eller ikke – gennemføres på.

Kilderne til det følgende er de problemopfølgende interview, vi gennemførte i foråret 2007; de interview, vi har gennemført med udvalgte kursusledere; interview med forældre; samt indberetninger fra de løbende spørgeskemaundersøgelser.

Identifikationens dilemma

Det første dilemma var velkendt. Det bestod i, om man overhovedet meningsfuldt på individuelt plan kunne identificere og udpege en risikogruppe. I det omfang, hvor der var kendskab til familien – og hårdhændet behandling – i forvejen, var der tale om en logisk sammenhæng, som man kunne tage hånd om, hvis det ikke allerede var sket. Men i relation til den større "ukendte" gruppe af vordende forældre var problemstillingen anderledes.

På et statistisk grundlag ville det være muligt – og med et systematisk kendskab til forældrenes baggrund ville det være muligt. Men da denne informationstype ikke er individuelt tilgængelig, og da individer som bekendt ikke er statistik, stod man ofte i en uafklaret rekrutteringssituation, hvor risiko for fordomsfuldhed var stor. Desuden er alle jo potentielt i risikogruppen, afhængigt af hvilke pressede situationer og kontekster forældre kan tænkes at havne i.

Der er ingen entydige – men kun pragmatiske – løsninger på dette dilemma.

Det kontraproduktive dilemma

Identifikationsdilemmaet viste sig i flere situationer også at udvikle sig kontraproduktivt. Det kontraproduktive dilemma udgøres af det forhold, at det ikke motiverer konstruktivt, at du er udpeget som deltager på et kursus for potentielt voldelige forældre. Som en af kilderne udtrykte det.

"Hvem vil frivilligt på et kursus, fordi systemet vurderer dig som farlig for dit barn".

Et flertal af de undervisere, vi talte med, vurderede, at det er så ubehageligt for de gravide at føle sig peget ud som "sårbare", at mange vælger ikke at møde op.

"Der er jo ingen, der forestiller sig, at de vil slå deres børn! Og det er også almindelige forældre, der nogle gange kommer til det... når de er under pres".

Det moralske dilemma

En måde, som nogle kommuner valgte at omgå problemstillingen på, var at fortie eller i hvert fald ikke overhovedet reklamere med, at projektet havde særlige grupper for øje. Det kunne vel også forsvares ved, at kursusledelsen simpelthen vedkendte sig, at kurset var egnet til alle, fordi alle således potentielt set kan defineres som målgruppe. I den sammenhæng valgte mange kommuner at omformulere informationsmateriale, og således lykkedes det således også, som det fremgår af tallene, at rekruttere og gennemføre for en bred målgruppe. Imidlertid oplevede flere ikke kun, at det var et moralsk dilemma at tilbageholde et formål, men de oplevede også, at nogle kursister – f.eks. efter et besøg på projektets hjemmeside, hvor formålet er eksplicit formuleret – med rette i bedste fald var forundrede. Nogle kursister blev kedde af og følte sig, også med rette, forurettede over at være mistænkeliggjort på ukendt grundlag. Her var endnu en årsag til, at kursister kunne falde fra.

Formidlingsdilemma

Som nævnt kunne uheldige situationer opstå, når kursister tilfældigt eller ikke besøgte Klar til barn-projektets hjemmeside. På hjemmesiden er der både informationer, der henvender sig til potentielle deltagere, og informationer til det faglige personale. Det gør det muligt for deltagerne at læse informationer forbeholdt kursuspersonalet, der netop giver et andet indtryk af kursets formål end det, de selv – i mange tilfælde – er informeret om.

Dette dilemma var/er også kendetegnet ved en del øvrigt materiale, og i det hele taget er en offentlig mediestrategi – lokalt eller ikke – knyttet til en række problemer, dilemmaer, som knytter sig til alle disse ovennævnte forhold.

Dilemmaer i den begrænsede størrelse af målgruppe

Sidst, men ikke mindst, skulle mange kommuner forholde sig til det faktiske problem, at kursusstart ifølge konceptet er knyttet til en begrænset periode i relation til terminen. Det begrænsede rekrutteringsgrundlag – inden for den pågældende tidsperiode – gør desuden rekrutteringen sårbar over for fødselsterminer, som ikke passer med kursernes afholdelse. I mindre kommuner, især før strukturreformen (men også efter), har man ikke kunnet oprette kursushold, fordi spredningen i terminerne har været for stor.

En anden begrænsende faktor i rekrutteringsgrundlaget er, at familier, der venter deres andet eller tredje barn, er mere skeptiske over for at skulle deltage i den slags kursustilbud. Ifølge de interviewede mener mange kvinder, der skal føde for anden eller tredje gang, ikke, at de har brug for råd og vejledning omkring børnepasning og opdragelse.

I bestræbelserne på at rekruttere deltagere, således at kurserne kunne komme i gang, har kursusledelserne altså ikke alene skullet forholde sig til problemer knyttet til målgruppedefinition og strategi i relation hertil, men også til en række problemstillinger, som fulgte logisk i kølvandet heraf. Problemstillinger, som alle har haft en begrænsende effekt på deltagerantallet.

5.1 Organisatoriske led i rekrutteringen

Som nævnt tidligere var en række faggrupper udpeget som vigtige strategiske led i rekrutteringen. Følgende kanaler nævnes som de primære i de adspurgte kommuner:

- Sundhedsplejersker
- Jordemødre
- Læger
- Medier
- Sagsbehandlere
- Forvaltninger.

Af deltagerevalueringerne fremgår det, at 4% har hørt om Klar til barn gennem deres egen læge, 41% hos deres jordemoder, og 38% er blevet opmærksomme på kurset gennem andre kanaler, herunder medier og foldere. Sagsbehandlere og sundhedsplejersker tegner sig her for henholdsvis 5% og 4%. Jordemødre har således været den mest udbredte rekrutteringskanal. Vigtigt er det selvfølgelig at være opmærksom på, at disse tal altså udtrykker de kanaler, der har virket i de kommuner, hvor rekruttering er lykkedes. Jordemødrene må således hypotetisk set også antage at spille en vigtig rolle – om end en anden – i de kommuner, hvor rekruttering ikke er lykkedes. Tages den svære opstart og den ikke helt tilfredsstillende udbredelse i betragtning, bør opmærksomheden også hæftes andre steder. Der er således store forskelle på, hvilken rolle de pågældende faggrupper har spillet i kommunerne, og ligeledes, hvordan dette har spillet ind på rekrutteringsresultaterne, som det fremgår af det følgende.

Sundhedsplejersker – projektledelse

Det er i alt overvejende grad sundhedsplejen, der varetager projektledelse og koordination af Klar til barn i kommunerne. Sundhedsplejerskerne er da også en potentielt oplagt kilde til rekruttering, selv om det ikke umiddelbart hænger sammen med konceptet, idet de i princippet først er i systematisk kontakt med familier efter fødslen – dvs. for sent i forhold til kursets opstart, som jo er før fødslen. Kun dér, hvor sundhedsplejerskerne kommer hos familierne, fordi de tilser andre børn, har sundhedsplejen en primær rekrutteringsmulighed.

Ikke desto mindre er sundhedsplejerskernes grundlæggende arbejdsområde direkte forbundet til kursets problematikker, og derfor er kontakten mellem sundhedsplejerske og de gravide en oplagt kilde til rekruttering, der hvor kontakterne skabes.

Desuden er forebyggelse et naturligt ansvarsområde for den kommunale sundhedspleje. En anden fordel ved at involvere sundhedsplejerskerne i processen er ifølge en af de adspurgte, at nogle potentielle deltagere kan være

bange for at blive sat i bås, hvis de har kontakt til de sociale myndigheder. Sundhedsplejersker fremtræder mere neutrale end læger, sagsbehandlere, psykologer etc.

Jordemødre – spredt modvilje

Jordemødrene var indledningsvist tænkt som den primære aktør i rekrutteringen af deltagere og har da også fungeret som sådan i mange af de adspurgte kommuner. Deres kontakt med den gravide er kontinuerlig i løbet af graviditeten, og på den baggrund har de et godt grundlag for at præsentere den gravide for tilbuddet om det forberedende kursus på det rette tidspunkt. Derfor er det oplagt at benytte sig af jordemødrenes faglige indsigt og kontakt til den gravide til at rekruttere til kurserne.

I interviewene nævnes forskellige grunde til, at jordemødrene alligevel ikke har været en helt central aktør i forbindelse med rekrutteringen. I en af kommunerne oplevede man, at jordemødrene var skeptiske over for kurset, hvilket angiveligt bundede i ærgrelser over, at fødselsforberedelseskurserne er blevet afskaffet. I andre kommuner var der konkurrence om de gravide:

"De kører også fødselsforberedelse og mener, at de selv skal 'bruge' de gravide. Det her er jo noget helt andet, men måske er de bange for, at det alligevel er lidt det samme".

Desuden er der også en mærkbar forskel på, hvor opsøgende jordemødre har lyst til at være; nogle finder det således grænseoverskridende at tage kontakt til de potentielle deltagere, mens andre finder det naturligt.

Jordemødres usikkerhed eller manglende forståelse for kursets formål eller målgruppe kan også resultere i et mindre engagement i rekrutteringen, hvilket flere kommuner har oplevet.

Modsat har jordemødrene haft væsentlig betydning for rekrutteringen i andre kommuner, så noget tyder altså på, at personspørgsmål, historik og det øvrige samarbejde spiller en stor rolle i en succesfuld involvering af jordemødre.

I en kommune vendte billedet således til det positive, da jordemødrene begyndte at indhente tilladelse hos den gravide til, at en projektansvarlig måtte ringe vedkommende op. Derved opnåede man fra kursusledelsens side en personlig kontakt til den potentielle deltager, og i flere tilfælde udmøntede det sig i en kursustilmelding.

Læger – svingende opmærksomhed og prioritering

Lægerne har ligeledes spillet forskellige roller i rekrutteringsprocessen i de forskellige kommuner. Nogle steder har der været engagerede læger, der har foreslået kurset for mange gravide; andre steder er det indtrykket, at lægernes engagement i rekrutteringen har været lille. Det er indtrykket, at lægernes involvering i projektet kan hænge sammen med graden af samarbejdet med de projektansvarlige, herunder kommunikationen om målgruppen, jf. ovenfor. Læger har ikke et systematisk kendskab til deres patienters sociale

liv og kan have svært ved, eller modvilje mod, at være rekrutterende led på et tvivlsomt grundlag.

Det fremhæves også ofte, at lægernes kontakt til de gravide foregår på et uhensigtsmæssigt tidspunkt i forhold til rekrutteringen. De gravide er ofte optaget af helt andre ting ved lægebesøget, da det for mange er ved dette lægebesøg, graviditeten konstateres, og mange kan ikke på dette tidspunkt forestille sig at have behov for kurset. Det kan ligeledes være for tidligt i deres graviditet til, at de gravide er begyndt at overveje de problemstillinger, som kurserne behandler.

Derfor kan det være svært for lægerne at fange de gravides interesse, før det er for sent i forhold til kursusstart.

Sociale sagsbehandlere – distance

I flere kommuner har man aktivt søgt at inddrage sociale sagsbehandlere i rekrutteringen, da de statistisk set må antages jævnlige at være i kontakt med målgruppen. Der er således flere projektansvarlige, der fortæller, at sagsbehandlere i deres kommune har talt med potentielle deltagere blandt deres klienter. Der er dog den opfattelse hos nogle sagsbehandlere, at klienterne er for belastede af andre problemer til at kunne deltage i kurset; en opfattelse, der kan bunde i usikkerhed om, hvem der udgør målgruppen for kurset og kursets formål. Kommunikation og klarhed om målgruppen er også en udfordring her.

Det er angiveligt meget få deltagere, som har tilmeldt sig efter kontakt med sagsbehandlere.

Umiddelbart udgør socialforvaltningerne ikke en stor faktor i forhold til rekrutteringen, men samarbejdet mellem grupperne menes at øge kendskabet til tilbuddet i de relevante kredse og kan således på længere sigt få betydning for deltagerantallet.

Samarbejde mellem de faglige grupper

Det fremgår tydeligt af interviewene, at en meget væsentlig faktor i rekrutteringsprocessen er samarbejdet mellem de projektansvarlige og de forskellige faglige grupper. Der, hvor der er løbende kommunikation og personlig kontakt mellem kursusledelse og rekrutteringsgrupperne, medfører det oftere kursusdeltagere.

Et godt samarbejde betegnes også som en god vej til at følge op på rekrutteringen, så der sker udveksling af erfaringer mellem projektledelsen og de faglige grupper.

Rekruttering gennem medier og anden offentlighed

Flere kommuner valgte at supplere faggrupperegangene – ovenfor – med en mediestrategi, hvor artikler og annoncer i lokale medier m.v. skulle virke stimulerende på interessen. I de kommuner, hvor det skete, skete det i sammenhæng med en rekrutteringstilgang, hvor alle interesserede kunne delta-

ge. Mediekommunikert henvendelse til risikogruppen vurderedes ikke gangbar. Desuden valgte man nogle steder at sætte plakater op og lægge foldere ud i det offentlige rum (biblioteker, venteværelser, hos læger, jordemodercentre, sundhedscentre osv.).

Som det fremgår ovenfor, er en del kursister rekrutteret via medier, foldere m.v., hvorfor denne kanal må tillægges betydning. Betydningen for deltagerantallet var indledningsvist ikke stor i nogle af de kommuner, som måtte opgive, men man må antage, at det i samvirke med øvrig kendskabsudbredelse har betydning på længere sigt.

Rekrutteringen på trods

Som det er fremgået tidligere, så lykkedes det på trods af besværligheder, dilemmaer og nye udfordrende samarbejdsstrukturer at komme i gang i minimum 19 kommuner. Som det er fremgået, og som det vil blive uddybet i næste kapitel, så skal årsagerne til, at det lykkes, efterhånden nok delvist findes i, at så godt som alle involverede fandt såvel formål som undervisningsmateriale yderst relevant og væsentligt.

Mest udbredt er åben og bred rekruttering

Langt mest udbredt blev den brede og åbne rekruttering. Årsagerne skal findes i summen af ovenstående dilemmaer. Men det er samtidig væsentligt at holde fast i, at alle de kommuner, vi har talt med, som har benyttet denne strategi i forskellige pragmatiske varianter, alle har haft for øje at være særligt opmærksomme på risikogruppen, i det omfang det kunne lade sig gøre, og i det omfang en sådan kunne identificeres. Det er således også indtrykket, at dette vil ske fremover.

De konstruktive undtagelser – intakt konceptgennemførelse

Selv om den absolutte hovedstrøm i rekrutteringspraksis går i retning af åben rekruttering, så er der undtagelser herfra. I enkelte tilfælde – i områder med omfangsrigt rekrutteringsgrundlag – lykkedes det angiveligt at gennemføre kursusforløb med risikogruppen: Individuer, som selv var hårdhændet behandlet som børn. Disse undtagelser er vigtige, dels selvfølgelig fordi de eksemplificerer en intakt konceptgennemførelse, men også fordi de indikerer, at det er rekrutteringen, der er besværlig, og ikke kurserne/materialet, som ikke matcher målgruppen.

En gruppe med etniske mindretal

I et område med mange nydanske familier fra tredje verdens lande var det en barriere, at der blandt disse familier ikke er tradition for at melde sig til denne slags kursustilbud. Det lykkedes dog alligevel i den pågældende kommune at få oprettet et hold alene med familier fra etniske mindretal. Af vores interview med disse deltagere fremgik det også, at indholdet i kurserne var meget tilfredsstillende. Ifølge disse familier vil flere melde sig, når kendskabet udbredes.

Kendskab hjælper

I det hele taget er det vores og andres udbredte vurdering – hvilket også understøttes af den tiltagende kursusudbredelse, som har fundet sted i løbet af det seneste år – at tiltagende kendskab til Klar til barn-kurserne medfører klart forbedrede rekrutteringsmuligheder – dels udbredelsen gennem de faglige grupper, men lige så vigtigt gennem deltagernes beretninger til venner og familie. I flere kommuner kunne tydeligt se, hvordan kendskabet til tilbuddet fik positiv betydning, efterhånden som flere og flere kurser havde været afholdt. Som sagt:

"Nu efter noget tid med kurserne er det blevet nemmere, nu begynder forældrene at komme af sig selv".

Lokal tilpasning

Det fremgår, at det er lykkedes at møde udfordringerne i flere tilfælde og i et tiltagende antal tilfælde. Konklusionen må være, at kommunerne og kursusledelserne i tiltagende grad gør sig konstruktive erfaringer, som tilpasses efter lokal kontekst og de potentielle deltagere, som måtte findes på grund af kontekst og på grund af almindelige variation over tid.

Det er derfor ikke muligt entydigt at beskrive, hvad der er god praksis. Imidlertid kan nogle enkelte kendetegn for god praksis i rekruttering noteres:

Ingen entydig beskrivelse af god praksis

- **Samarbejde i rekrutteringen.** Det er tydeligt, at det lykkes bedst der, hvor jordemødre, læger, sundhedsplejersker og socialrådgivere har et etableret samarbejde med en klar ansvarsplacering af koordinering.
- **Systematiske opfølgninger** og rutine i offentliggørelse. Løbende og systematiske opdateringer af kursusstart m.v.
- **Løbende tilpasning** til potentiel målgruppe. Den lokale kontekst er forskellig, såvel med hensyn til rekrutteringsgrundlag i forhold til risikogruppe som med hensyn til variationer i denne over tid. Derfor kan det med fordel indtænkes, at tilbuddet i udgangspunktet er et tilbud til alle, men at man lejlighedsvist – efter strategisk overvejelse – kan oprette særlige hold med gensidigt matchende deltagere.
- **Klarhed i budskabet.** Det fremgår, at dilemmaerne i formidlingen af målgruppen for kurserne volder besvær. Koncept og kursusmateriale må snarest afklares i forhold hertil, jf. anbefalinger andet sted i rapporten. De kommuner/kursusledelser, der kommunikerer klart, rekrutterer nemmest.
- **Vedholdenhed og stædighed.** Klar til barn er et nyt og hidtil ukendt tilbud, som kræver vedholdenhed og lokal tilpasning for at lykkes. De stædige vil komme igennem – for indholdet har appel.

6. Kursusindhold – procesintegritet

Som det fremgår ovenfor, er det – bortset fra rekrutteringsproblemer – i meget høj grad og med fin gennemførelsesprocent lykkes at gennemføre kursusforløb for såvel den bredt og åbent rekrutterede forældregruppe som for en indledningsvist udpeget målgruppe/risikogruppe. Og endelig også for familier fra det etniske mindretal. Vurderet i den sammenhæng fungerer kurserne og indholdet, når de først er oprettet.

Således svarer 72% af de adspurgte kommuner da også, at undervisningskonceptet i høj grad er velegnet til en bred målgruppe – herunder også velegnet til risikogruppen. Hvorvidt kurserne også er afholdt i overensstemmelse med konceptet – procesintegritet – og dermed må forventes at have forebyggende effekt², skal vurderes i det følgende.

Procesintegritet i kursusindhold er en parameter, der er svær at måle objektivt på; i dette tilfælde også, fordi det kun er undervisere og deltagere, der har været til stede. Derfor bygger denne del af analysen på en sammenligning af det, som underviserne fortæller, og det, som deltagerne fortæller. Desuden bygger vurderingen på spørgeskemaer udfyldt af deltagerne før og efter kursusforløbet samt spørgeskemaer udfyldt af kursusledelsen i kommunerne.

Ifølge samtlige undervisere, vi har interviewet personligt, har de alle holdt sig meget tæt til konceptet og været alle de forskellige kursustemaer igennem, som materialet har foreskrevet. Ligeledes viser spørgeskemaer sendt ud til kommunerne, at 76% af underviserne har fulgt det anbefalede undervisningskoncept³. Man kan altså på den baggrund konkludere, at der generelt har været en meget høj grad af procesintegritet i relation til materiale og kursusindhold.

² Jf. forskningsresultater: Klar til barn: Kundskabsoversigt, Servicestyrelsen, 2005.

³ De resterende 24% har valgt ikke at besvare spørgsmålet, og der er således ingen, der har svaret, at de har fulgt konceptet i mindre grad eller slet ikke.

Spørgsformulering	I høj grad/
	I nogen grad
Når du ser samlet på forberedende forældrekurser i kommunen, mener du så, at undervisere overordnet set har fulgt det anbefalede undervisningskoncept?	76% (19)
Når du ser samlet på forberedende forældrekurser i kommunen, er du så alt i alt tilfreds med det anbefalede undervisningskoncept og materiale?	76% (19)
Når du ser samlet på undervisningskonceptet, mener du så, at det overordnet set er velegnet til en bred målgruppe af forældre?	76% (19)
Når du tænker tilbage på hele kursusforløbet, mener du så, at det har haft positiv indflydelse på, hvordan deltagerne opdrager deres børn – herunder forebygger hårdhændet behandling af børn?	56% (14)

Tabel 6.1
Besvarelser fra kursus-
ledelse i kommunerne

Perfekt kursus- materiale

Ligesom undviserne i høj grad har valgt at følge konceptet, er de også **meget positive over for både koncept og materiale**. Af de adspurgte kommuner svarer 76%, at de i nogen eller i høj grad er tilfredse med det anbefalede koncept og undervisningsmateriale. De tilfælde af afvigelser, der har været, skal således ikke forklares med uvilje mod konceptet. Afvigelserne begrundes i stedet med for lidt tid som f.eks.: *"Vi nåede simpelthen ikke det sidste"*. Enkelte kommuner har valgt at supplere materialet, men der er ikke tale om, at undvisere systematisk har valgt noget fra. Tværtimod giver de udtryk for, at det har været dejligt at *"have fået det hele foræret"* og fortæller, at de stort set har fulgt materialet til punkt og prikke. De fleste har endda taget udgangspunkt i den vedlagte model til gennemførelse af kurset og kun afvejet fra planen, når tiden er løbet fra dem.

Spørgsformulering	I høj grad/
	I nogen grad
Når du tænker tilbage på hele kursusforløbet, er du så alt i alt tilfreds med det?	98% (47)
Når du tænker tilbage på hele kursusforløbet, mener du så, at det har haft positiv indflydelse på, hvordan du plejer og passer dit barn?	77% (37)
Når du tænker tilbage på hele kursusforløbet, mener du så, at det har haft positiv indflydelse på, hvordan du opdrager dit barn?	61% (29)
Har din kursusdeltagelse medført, at du har kontakt til flere nybagte forældre, end du ellers ville have haft?	43% (21)
Har kursusdeltagelse haft positiv indflydelse på din partners evner til at forstå dine behov?	67% (32)
Føler du, at du og din partner udgør et godt forældreteam?	90% (43)
Har kursusdeltagelse haft positiv indflydelse på din partners evner til at være forælder?	69% (33)
Har kursusdeltagelse haft positiv indflydelse på dine evner som forælder?	73% (35)

Tabel 6.2
Besvarelse fra stikprøve
blandt deltagere

Deltagerne har ikke kunnet svare direkte på spørgsmålet om, hvorvidt der er tale om høj procesintegritet eller ej, men såvel spørgeskemabesvarelser som de uddybende personlige interview med deltagere giver en klar indikation af, at kurserne indholdsmæssigt ligger inden for det planlagte. Den udleverede mappe med materialer er blevet gennemgået, osv. Af tabel 6.2 og tabel 6.3 fremgår meget pæne bedømmelser og udbyttevurderinger på en række af de centrale formål og temaer for kurserne.

Samtidig stemmer de temaer, der fremhæves som de væsentligste i kursusforløbet, overens med de i materialet beskrevne formål. Eksempelvis går opfattelsen af, at det er vigtigt at overveje, hvordan man reagerer hensigtsmæssigt i pressede situationer, igen i samtlige gennemførte personlige interview.

Under interviewene har det været klart, at underviserne har haft en solid og tro tilknytning til og forståelse for formålene (uopfordret nævner de f.eks. kundskaberne fra hjemmesiden som hovedformål) og har holdt fast i disse, også selv om kursisterne ikke har været fra den oprindelige målgruppe – dels fordi konceptet lå klar og var nemt at gå til, dels ud fra en overbevisning om, at alle forældre reelt set er i risikogruppen, når det gælder vold mod spædbørn – "det er ikke noget, man kan forudse på forhånd, og derfor kan den forebyggende indsats lægges bredt."

Spørgsformulering	Helt enig/
	Delvist enig
Mere viden om mit kommende barns fysiske udvikling	98% (47)
Mere viden om børneopdragelse	84% (40)
Mere viden om de følelser, det indebærer at få et barn	94% (45)
Større viden om min partners opfattelse af, hvordan man er sammen med små børn	92% (44)
Konkrete redskaber til at håndtere situationer, hvor jeg føler, at mit barn er vanskeligt	92% (44)
Et personligt forhold til andre forældre i lokalområdet	61% (29)

Tabel 6.3
Besvarelse fra stikprøve
blandt deltagere

Som det fremgår af tabel 6.3, indikerer deltagernes egne vurderinger, at de har fået noget ud af kurset, som på sigt vil have forebyggende effekt. Det er klart, at der ikke kan slutes logisk fra høj deltagertilfredshed til en forebyggende effekt. Her kan vi nøjes med at konstatere, at deltagerne angiver at have haft et højt udbytte på stort set alle de hovedområder, som konceptet har opstillet som vigtige parametre for effekt. I næste kapitel skal et forventet forebyggende outcome vurderes.

7. Resultater og påvirkning

Som det fremgår af tidligere kapitler, tegner udbredelsen af Klar til barnkurserne sig, efter en meget svag start, væsentligt pænere nu. Selv om man må iagttage, at denne tiltagende udbredelse i høj grad skyldes en åben og bred rekruttering af deltagere – uden specifik og udelukkende rekruttering af målgruppen – så forekommer det rimeligt at konkludere, at denne rekrutteringsform også medfører en involvering af målgruppen/risikogruppen. Under alle omstændigheder må det konstateres, jf. de opstillede dilemmaer, at så har det formentligt ikke kunnet gøres meget anderledes på gældende grundlag.

Evalueringen har hertil konstateret eksempler på kurser, hvor flertallet på kurserne har været forældre i risikogruppen. Der, hvor rekrutteringsgrundlaget har været til stede, og målgruppen angiveligt har kunnet identificeres, er det lykkedes at gennemføre kurser med tilfredshed for disse deltagere også. Det er en velkendt problemstilling i al forebyggelse, at bredde sker på bekostning af dybde. Derfor må de særligt sårbare og svært tilgængelige målgrupper tildeles specifik opmærksomhed i fremtidig kursusplanlægning. Eventuelt med særligt tilrettelagte forløb, som man her har vist vejen for.

Men såvel den brede åbne som den specifikt målgrupperettede form har altså kunnet gennemføres. Hertil kommer en meget høj konceptintegritet med hensyn til kursusgennemførelse og troskab i forhold til kursusmaterialet, som får mange rosende ord med på vejen af såvel kursusledelse som deltagere.

Faktiske målinger på outcome, i form af mindre hårdhændet håndtering af børn, er i denne sammenhæng en meget vanskelig øvelse. For det første, fordi vi metodisk set ikke er blevet bedt om at følge individerne efter kurserne, og for det andet fordi konstruktion af kontrolgrupper til sammenligning ville være en meget vanskelig, og i metodisk evidensmæssig sammenhæng, svært gennemførlig løsning.

Vurderingen af kursernes påvirkning af deltagerne og forventningerne til outcome må altså konstrueres på baggrund af de teoretiske forventninger, man må stille til projektet på baggrund af forskningen bag, jf. kundskabsoversigten nævnt tidligere.

Med en høj konceptintegritet må et positivt outcome forventes. Derfor kan dette afsnit opsummere de foregående med hensyn til vurderet konceptintegritet og i det programteoretiske perspektiv konkludere: Relativt høje forventninger til outcome for dem, der har deltaget og gennemført.

Der er ingen tvivl om, at processen på kurserne i langt størstedelen af tilfældene har fungeret der, hvor de er blevet oprettet. Kurserne er gennemført i overensstemmelse med konceptet og til stor tilfredshed for alle, og generelt er deltagerne meget glade for udbyttet af kurset. Det går igen i stort set alle kvalitative interview, at det har været såvel informativt, affektivt indholdsrigt og desuden netværksskabende. Altså været med til at sætte en masse tanker om opdragelse, ansvar og kommunikation i gang. Specielt vurderede deltagerne, at den del, der omhandler 'pressede situationer', har været meget brugbar og har haft den positive virkning, at de har fået tænkt mere over faldgruberne og samtidig talt indbyrdes om det, både parrene imellem og i gruppen som helhed.

**Refleksion blandt
forældre som forud-
sætning for outcome**

"Vi fik meget at vide [...]. Hvor skal man sætte ind, og hvordan skal man forholde sig til det at få et barn, og hvis det nu ikke opfører sig, som man kunne ønske. Hvordan man skal forberede sig mentalt på det. Det er virkelig gået ind på lystavlen hos mig".

Den samme opfattelse går igen hos samtlige mandlige deltagere, vi har interviewet. Fælles for alle deltagerne er, at de giver udtryk for en øget trykthed i kommunikationen med det lille spædbarn og i forståelsen af dets signaler. De føler bedre, de kan tilbyde barnet den rigtige omsorg, og har altså oplevet en øgning af tilliden til egne evner.

Sociale relationer bliver opbygget for mange, specielt er deltagerne glade for, at fædre har en mulighed for at deltage. Dels giver det en masse information, som de ellers ikke havde fået –

"der er nok mange mænd, der er ligesom min – de gider ikke læse om det – og så er det her altså mere spændende".

**Mændene snakker
sammen**

– dels synes mændene, at det er meget positivt at kunne snakke med andre mænd og samtidig skabe et netværk, der på anden måde kan fungere som pendant til mødregrupperne, hvilket både mænd og kvinder mener, der er behov for.

Ligesom deltagerne er også underviserne meget glade for, at fædre har muligheden for at deltage. Således mener 78% af de adspurgte kommuner, at fædre i nogen eller høj grad har fået udbytte af at deltage i kurserne. At mændene angiveligt får et positivt udbytte af kurserne, er en yderligere bekræftelse af antagelsen om et positivt outcome. Det er jo dem, der figurerer langt oftest som de hårdhændede.

På længere sigt må det desuden antages, at de positive anbefalinger og det positive udbytte vil få afsmittende virkning ikke alene på deltagerantallet, men også en normativt afsmittende virkning i miljøerne omkring de mødre og fædre, som har gennemført Klar til barn.

Til gengæld må evalueringen konkludere, at projektet, målt på de opstillede forventninger sat i forhold til antal undervisere, som har gennemført centrale kurser, indtil videre har skuffet med hensyn til udbredelse. Denne vurdering handler alene om udbredelsen, som man kunne have ønsket sig mere af. 600 undervisere er uddannet, og ca. 650 kursister havde gennemført i sommeren 2008.

**Færre tilfælde af
hårdhændet
behandling af børn**

Men udbredes kursusantallet og således gennemførelsestallet for kursister – sådan som der er tegn på – må yderligere positive forventninger stilles til konceptets gennemslagskraft og dermed et forebyggende outcome: Færre tilfælde af hårdhændet behandling af børn.

A. Konceptintegritet

Ved påbegyndelsen af evalueringen blev evaluatoren anmodet om at gennemføre en evaluering i et systematisk programteoretisk perspektiv og således vurdere projekt- og konceptafprøvningen i relation til de opstillede forudsætninger og forventninger til projektgennemførelsens mange gensidigt afhængige led. Imidlertid blev projektholders stort anlagte forventninger udstillet af kommunernes besværligheder med implementeringen af idealforestillingerne. Hele projektafviklingen blev af flere omgange sat så væsentligt tilbage i omfang og udbredelse, at evalueringskonceptet, efter opdragsgivers ønske, måtte justeres gentagne gange og således tiltagende fokusere på faktisk puls og aktivitet i kommunerne mere end på typen og hvilken aktivitet.

I lyset af den programteoretiske tilgang skal evalueringen af Klar til barn-konceptet – i lyset af det første opdrag og på det foreliggende datagrundlag – hermed overordnet konkludere: En lav performance på indsats – aktivitetsmængde – og lav performance på kontekst – evnen til at nå målgruppen. Til gengæld er der høj performance på proces – konceptet er fulgt til stor tilfredshed – og vurderet høj performance på resultat. Evalueringen har ikke kunnet vurdere outcome (mindre hårdhændet behandling af børn som konsekvens af projektet), men målt på indikatorer, jf. den teori, der ligger til grund for konceptet herfor, må positive forventninger stilles.

På indsatsområdet – aktivitetsniveau og deltagerflow – har de senest indhentede data vist en tilsyneladende fremgang. Der, hvor konceptet således bør justeres eller genafprøves, er i relation til de målgruppenspecifikke forventninger. Kort sagt: Skal man acceptere en bredt rekrutteret målgruppe, som for store deles vedkommende ikke i udgangspunktet er vurderet som værende i risikogruppen, eller skal konceptet justeres og genafprøves med fokusering herpå? Spørgsmålet er drøftet i rapporten – såvel fra praksis/projektledere og undervisere som fra evaluatoren – og anbefalingen er, at kommunerne med fordel kan rekruttere bredt og samtidig konstant søge at inkludere risikogruppen i kurserne. Evalueringen har konstateret gode eksempler herpå.

I følgende figur er de udfaldsrum, som evalueringen har konstateret for konceptafprøvningen, markeret med rødt. Blandt de 16 teoretiske rum er det således nr. 7, der er gældende for afprøvningen af Klar til barn.

Konceptintegritet – Teoretisk model																	
Scenario	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Indsats	Høj	Høj	Høj	Høj	Lav	Høj	Lav	Lav	Lav	Høj	Lav	Høj	Høj	Lav	Lav	Lav	
Kontekst	Høj	Høj	Høj	Lav	Høj	Lav	Lav	Høj	Lav	Lav	Høj	Høj	Lav	Lav	Høj	Lav	
Proces	Høj	Høj	Lav	Høj	Høj	Lav	Høj	Lav	Lav	Høj	Høj	Lav	Lav	Høj	Lav	Lav	
Resultat	Høj	Lav	Høj	Høj	Høj	Høj	Høj	Høj	Høj	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav	Lav	
Konsekvenser for koncept	Konceptet er robust	Konceptet er uegnet	Konceptet justeres i relation til proces	Konceptet justeres i relation til kontekst	Konceptet justeres i relation til Indsats	Konceptet justeres i relation til Indsats og proces	Konceptet delvist afprøvet – testes i relation til Indsats og kontekst	Konceptet delvist afprøvet – testes i relation til Indsats og proces	Konceptet delvist afprøvet – testes i relation til Indsats og proces	Konceptet ikke afprøvet (praksis afdækkes)	Konceptet justeres i relation til kontekst	Konceptet justeres i relation til Indsats	Konceptet justeres i relation til proces	Konceptet forsøgt gennemført, men ikke afprøvet	Konceptet ikke afprøvet	Konceptet ikke afprøvet	Konceptet ikke afprøvet